

La recerca en educació musical a la Universitat de Barcelona

Maria Àngels Subirats*

Introducció

Abans d'entrar en el tema que ens ocupa, ens caldrà situar i delimitar l'entorn en què es desenvolupa l'educació musical. Hauríem de precisar quin és el lloc de l'educació musical en la societat i definir on acaba l'educació i on comença la formació.

El panorama de l'educació musical s'obre en començar l'etapa de la vida; així doncs, s'hauria de començar en el si de la família. Però si el que volem es situar-la en un ambient extern, trobarem l'educació musical a l'escola. En l'etapa d'Educació Infantil, forma part de l'àrea d'Intercomunicació i Llenguatges. En l'etapa d'Educació Primària, la trobem dins el marc de l'Educació Artística i, en l'etapa d'Educació Secundària, hi és com a Música.

Fins aquí sembla que forma part de la cultura i/o informació per a tothom, però, si s'hi vol aprofundir, s'haurà de passar per l'Escola de Música, i si, a més, es vol ser un professional d'aquesta disciplina, s'haurà d'anar a estudiar en un conservatori. Què els queda, doncs, a les universitats? Com hi està englobada la Música?

Dins l'àmbit de l'educació i en estudis de primer cicle en les diplomatures que formen els futurs mestres, s'imparteix Música o Formació Musical, però hi és molt present en l'àmbit dedicat a la formació dels mestres especialistes. En l'àmbit de la Comunicació Audiovisual i com a estudis de segon cicle també la trobem, però tractada des d'un punt de vista del so i la seva utilització. En Humanitats és on s'imparteix des de fa més temps. Actualment, la Música té estudis propis en la llicenciatura d'Història i Ciències de la Música.

---

* Maria Àngels Subirats és professora titular del Departament d'Expressió Musical i Corporal de la Universitat de Barcelona i coordinadora del doctorat d'aquest mateix departament. Participa en projectes de recerca transnacionals relacionats amb l'educació en general i amb l'educació musical en particular.

Adreça professional: Departament DEMC. Facultat de Formació del Professorat. Universitat de Barcelona. Campus de la Vall d'Hebron. Pg. de la Vall d'Hebron, 171. 08035 Barcelona. Adreça electrònica: asubirats@d5.ub.es

De l'educació musical

L'ésser humà en procés de ser educat manifesta una personalitat pròpia. En fer referència a l'educació musical, estem pensant-la des d'una perspectiva d'integració música —individu—societat, tenint en compte especialment l'actual corrent en favor de l'educació musical com a part que integra la cultura. En educació musical, entenem que és humana per naturalesa, que serveix per desenvolupar les facultats de l'ésser humà i que alhora forma la personalitat. També pensem l'educació musical com una forma concurrent en l'educació integral, física, intel·lectual i moral de la personalitat humana, no solament perquè pot despertar la major part de les facultats i potenciar-ne un desenvolupament, sinó perquè a més té unes finalitats específiques associades a la futura conducta respecte a l'apreciació dels valors estètics i culturals.

Ensenyar música és introduir i iniciar l'individu en un camí de coneixements que sovint comporten disciplina, esforç i constància, però fonamentalment s'ha de desenvolupar l'aspecte de la interiorització, que inclou no tan sols l'emoció i el sentiment, sinó que està fet d'una recerca constant de la qualitat del so, el gust en la interpretació, etc.

Després dels estudis de Seashore (1938), va començar a ser entesa no solament la importància de la música en l'educació general, sinó la interacció dels processos genètics i ambientals en la formació del sentiment musical. Avui s'admeten en l'home unes qualitats ingènites que han de ser degudament conduïdes i estimulades per un entorn que els sigui propici, ja que si no aquestes qualitats es perdran. Es pot parlar d'un sentit innat per percebre les expressions musicals que és com un instint que arrossega cap al coneixement de la música, però també es pot parlar d'un sentiment que sorgeix en un ambient determinat, gràcies al cultiu de la música, i que a més s'hi complau.

A banda del seu desenvolupament intel·lectual inherent a la comprensió, l'aprenentatge de la música ens desperta el sentiment de bellesa, és a dir, una dimensió diferent dels continguts de la majoria de matèries escolars, de la qual el nen o la nena no sospitaria l'existència si no li descobríssim a l'escola bàsica. Encara no està prou estudiat el procés nerviós que transforma la percepció d'uns sons en sentiment i es coneix poc la manera com el complex auditiu humà converteix la mera excitació d'una terminal nerviosa en estat d'ànim capaç de motivar determinats comportaments.

És evident, doncs, que si la música incideix d'una forma tan oberta en la conducta humana seria injustificable que aquesta dimensió del saber no fóra utilitzada en l'educació de l'individu. Si apliquem els models conceptuals que fan referència a què és l'educació, hem d'entendre que, d'una banda, és el procés de guiar en el camí de l'aprenentatge de la música i,

de l'altra, el fet de descobrir en l'individu tot el que hi ha de música en ell, és a dir, ajudar-lo a expressar-se musicalment.

Qui imparteix l'educació musical

Després de les consideracions anteriors, ens centrarem en la recerca en educació musical limitant-nos a l'àmbit que pertoca al camp de l'educació musical pròpiament dita, a la qual tothom té dret, la que servirà per gaudir de la música encara que el futur no sigui ser-ne un professional.

En tot procés educatiu hi ha dos agents principals: el qui rep l'educació i el qui la imparteix. El subjecte de l'educació musical és qualsevol individu que vulgui adquirir uns coneixements que li permetin gaudir de la música i entendre-la com a part de la seva cultura i, per tant, a la vegada haurà de conèixer-ne el llenguatge.

Els encarregats d'impartir l'educació musical a l'escola bàsica són els mestres d'Educació Infantil pel que fa a aquesta etapa i els mestres especialistes en educació musical en l'etapa d'Educació Primària. En l'etapa d'Educació Secundària imparteixen l'assignatura de Música els llicenciats o titulats de conservatori (els títols que equivalen a llicenciatura). En els estudis superiors, en conservatoris i universitats, exerceixen la docència professors titulats superiors dels mateixos conservatoris i professors que, a més, tenen estudis universitaris.

La recerca en educació musical

L'educació musical ha sofert una gran transformació en els darrers anys en l'entorn dels països europeus. Aquesta transformació la podem observar principalment en dos àmbits, un àmbit d'aspecte teòric i formal i un altre àmbit d'aspecte creatiu. En tots dos àmbits s'han obert camps de recerca. Així doncs, la recerca en educació musical és relativament jove, a diferència de la que es fa en altres branques de la música.

Està generalment acceptat que la recerca és quelcom beneficiós per a una branca del saber. De tota manera cal determinar que algunes branques del saber són realment complexes. És el cas de la música en general. En tots els casos i, per tant, també en el cas de l'educació musical, una bona recerca té vies positives:

- la pràctica professional dels investigadors està il·luminada per l'activitat paral·lela;
- la comunitat professional advoca pel coneixement i l'enteniment;
- la possibilitat de preparar-se per emprendre uns camins i uns reptes.

El problema de la recerca en els camps artístics és que l'artista considera com a recerca la pròpia creació i el fet d'estar explorant nous camins; per a l'artista és una petita nova recerca diària. Passa el mateix amb el professional que es dedica a l'educació i a l'educació musical, que intenta treballar de manera diferent per tal que els seus ensenyaments siguin més profitosos. D'una manera similar els mestres, en la seva pràctica diària, desenvolupen noves idees. Seria bo saber si de veritat l'activitat professional implica alguna mena de desenvolupament, i això moltes vegades no s'hauria de considerar recerca.

Caldría establir algunes normes per a la recerca en el camp de l'educació musical i alguns criteris per avaluar aquesta recerca per tal que es considerés científica:

1. Un camp o problema particular pot ser identificat i localitzat en un context.
2. S'ha d'explicitar en quin moment determinat es dona aquest problema.
3. S'ha d'articular una metodologia amb un cert nivell d'objectivitat; cal mantenir un cert nivell, uns procediments i una posició crítica.
4. Els resultats de la recerca han de ser comparats amb d'altres abans de ser publicats formalment, cal discutir-los en públic i si convé s'han de reaplicar.

La recerca científica en sentit estricte és una feina que intenta donar resposta a un problema i això pressuposa individualitzar aquest problema i, a més, tenir capacitat de plantejar-se una reflexió sobre els aspectes significatius del saber. La resposta es dona de forma intencional, no és una casualitat, mitjançant un procés científic i sistemàtic que es pugui verificar i rebatre. Per portar a terme tot aquest procés, cal triar el mètode adequat.

Dels investigadors

Si tenim en compte els apartats anteriors, ens adonem que l'àmbit de la recerca en educació musical està adreçat a uns clients específics, ge-

neralment docents, que exerceixen en totes les etapes de l'ensenyament bàsic o superior i que tenen uns interessos molt concrets que els porten a plantejar-se estudiar a fons les seves possibilitats com a docents, les problemàtiques específiques dels seus alumnes o la millor manera d'organitzar i millorar la feina.

En el decurs de la seva tasca docent, sorgeixen nombrosos problemes per als professors, problemes que intenten resoldre dia a dia. La tasca docent és apassionant i nova cada dia si el docent procura buscar nous recursos per resoldre les dificultats que se li plantegen. Un problema demana una resposta, la resposta requereix una recerca.

Una recerca ve donada, doncs, per la detecció d'un problema. De Bartolomeis (1993, pàg. 60) defineix la recerca de la manera següent: «Un método di apprendimento o di produzione intenzionale e sistematico in risposta a problemi». Aquesta és una definició en la qual es poden trobar unes premisses ben clares per a la recerca. La resposta pressuposa la solució d'un problema sense el qual la recerca no té raó de ser.

L'aspecte intencional es refereix al fet que l'investigador desitja resoldre el seu problema i, l'aspecte sistemàtic, indica que la solució no és trobar de forma accidental sinó per mitjà d'un treball metòdic i organitzat.

Si bé tota recerca s'ha de basar en la identificació i la recerca de la solució a un problema, hem de tenir en compte que els esmentats problemes no són fruit de la ignorància sinó que, al contrari, sorgeixen d'un bon coneixement del context. Així doncs, qualsevol que pretengui començar una recerca ha de tenir una experiència significativa en el camp en el qual vulgui investigar i ha de conèixer a fons la bibliografia referent a l'esmentat camp tal com assenyala Pontecorvo (1990, pàg. 377): «Un'attività educativa ottimale è quella capace di recepire, chiarire, sollecitare processi attivi di costruzione ed elaborazione delle conoscenze nei discendenti».

Estem d'acord amb Demetrio (1992, pàg. XII) en el fet que la recerca incideix inevitablement en la forma de fer i de pensar de l'investigador, afavoreix el sentit de l'autocrítica i indueix a preguntar-se sobre tot el que passa. És un argument favorable per a la professionalització del docent. Tot això condueix, sovint, a una recerca desinteressada, pel gust de conèixer, pel plaer de cultivar el propi criteri i les capacitats d'observació, les exploradores i les conceptuals. De tota manera no podem deixar de banda que l'ensenyant/investigador ha de tenir un bon coneixement de les metodologies de recerca, perquè aquest coneixement li permetrà d'introduir el mètode en la pròpia pràctica didàctica com a mètode útil per a l'aprenentatge, la producció i la intervenció.

En els tipus de metodologia que cal utilitzar, hauriem de partir de la base que cada recerca ha de trobar el mètode apropiat per resoldre el problema que vol estudiar i que cada mètode imposa a l'investigador «una forma diferent de relacionar-se amb l'objecte sobre el que s'investiga» pel fet que «tendeix a prescriure: a) la natura de les proves que ha d'obtenir;

b) el mètode amb què les obté; c) el mètode amb el qual les analitza», Kemp (1995, pàg. 12).

La recerca en educació musical en la Facultat de Formació del Professorat

L'educació musical comparteix els àmbits d'educació i de música. Com que cap d'aquestes dues disciplines és unitària, en el moment en què volem aprofundir en l'estudi de l'educació musical, ens trobem immersos en el camp de la filosofia, de la psicologia, de la sociologia, etc. És freqüent que la recerca en educació musical pugui combinar dues o més disciplines que ajudin a entendre i a resoldre alguns dels problemes que se'ns plantegen.

En tota investigació educativa trobem tres elements bàsics:

- el subjecte de l'educació;
- el professional que la imparteix. I aquests dos elements queden connectats per un tercer:
  - el procés ensenyament/aprenentatge.

Aquests tres elements són vàlids igualment en el cas de l'educació musical. Sobre aquests elements hem de considerar la possibilitat d'investigar en la identificació i la possible solució de determinats problemes, ens acosten a reflexionar sobre el significat del saber, del saber fer i del saber fer que facin, tal com ens diu Tafuri (2000, pàg. 12).

Des del Departament de Didàctica de l'Expressió Musical i Corporal, i partint dels elements que hem citat anteriorment, es proposen línies d'investigació que se'n deriven.

- Sobre el subjecte de l'educació musical:
  - L'activitat perceptivocognitiva.
  - La creativitat en referència a la música.
  - Aspectes socioculturals i de valors relacionats amb l'educació musical.
  - Problemes de motricitat en l'estudi dels instruments musicals.
  - La música i l'educació dels individus amb necessitats educatives especials.

- Sobre el professional que imparteix l'educació musical:
  - La formació.
  - Els processos d'avaluació de la qualitat de l'ensenyament.
  - El docent i l'educació musical en el currículum.
- Sobre el procés ensenyament/aprenentatge:
  - Estratègies i recursos didàctics innovadors en l'ensenyament de la música.
  - La música tradicional com a eina per a l'ensenyament de la música.
  - Metodologies específiques. Estudi comparatiu per àrees (veu, instrument, audició, etc.)

Aquestes línies de recerca estan obertes als professors del Departament i als alumnes del programa de doctorat Música i la seva didàctica, del DEMC.

A manera de final

En aquest article no hem pretès donar línies d'actuació, sinó, d'alguna manera, reflexionar sobre què és l'educació musical i quin és l'estat de la qüestió pel que fa a la recerca en aquest àmbit a la Universitat de Barcelona.

Referències bibliogràfiques

- DE BARTOLOMEIS, F.: *La ricerca come antipedagogia*. Florència: La Nuova Italia, 1993 (1^a. ed. Milà: Feltrinelli, 1969).
- DEMETRIO, D.: *Educatori di professione*. Florència: La Nuova Italia, 1992.
- KEMP, A.: «Comme avvicinarsi alla ricerca», a KEMP, A. E. (Ed.): *Modelli di ricerca per l'educazione musicale*. Milà: Ricordi, 1995.
- PONTECORVO, C.: «La formazione di insegnanti/ricercatori», a BECCHI, E. i VERTECCHI, B.: *Manuale critico della sperimentazione e della ricerca educativa*. Milà: Franco Angeli.

SEASHORE, C. E.: *Psychology of Music*. Nova York: Dover, 1967

TAFURI, J.: «Lo stato della ricerca nelle relazioni presentate», a *La ricerca per la didattica musicale*. Bolonya: Quaderni della SIEM. vol. 16. SIEM, 2000.

Paraules clau

Educació musical

Música

Investigació educativa

Innovació

Abstracts

En este artículo delimitamos el entorno al cual pertenece la Educación Musical. Procuramos diferenciar entre los estudios en los que la música adquiere un sentido educador y los que la contemplan desde otros puntos de vista. Asimismo, reflexionamos sobre qué entendemos por educación musical y planteamos quién es el receptor y el emisor de dicha educación. Para concluir, presentamos algunas de las líneas de trabajo que se han abierto al respecto desde el Departament de Didàctica de l'Expressió Musical i Corporal de la Universitat de Barcelona.

Dans cet article, nous nous proposons de délimiter le cadre d'appartenance de l'Education Musicale. Nous tentons d'établir la différence entre les études dans lesquelles la musique se conçoit en tant qu'élément éducatif et celles qui l'envisagent en partant d'autres points de vue. Nous réfléchissons ainsi sur ce que l'on entend par éducation musicale et nous expliquons qui reçoit et qui transmet cette éducation. Pour conclure, nous présentons certaines méthodes de travail que l'on a développées à ce sujet dans le Département de Didactique de l'Expression Musicale et Corporelle de l'Université de Barcelone.

In this article we define the area to which music education belongs. We try to distinguish between areas of study in which music has an educational purpose and those which see it from another point of view. We also reflect upon what is actually meant by music education and discuss who is the object and who the provider of such teaching. Finally, some of the work currently been done in the Departament de Didàctica de l'Expressió Musical i Corporal (Department for the Teaching of Musical and Bodily Expression) of the University of Barcelona is described.